

Česko-lužický věstník

číslo 6 / červen 2016

ročník XXVI

Beno Budar

Postrowy do lěća

(wnučkam Majce, Filipej a Kitej)

štomy sadžec
kamjenje sadžec
slowa sadžec
sebj e sadžec

do zemje
na murju
na papjeru
do swěta

kaž sym ja to spytal za was

sadžec je rjenje
kaž hnězdo twarić
abo hrajkać so
stož sadža tón změje
wšědnje něšto k jědži a
wěčnje wjele wjesela

Pozdravy na léto

(vnoučatům Majce, Filipovi a Kitovi)

sázet stromy
sázet kameny
sázet slova
sázet sebe

do země
do zdi
na papír
do světa

jako já to zkusil pro vás

sázet je hezké
jako stavět hnízdo
nebo si hrát
kdo sází ten bude mít
denně co jíst a
stále spoustu radosti

Ze sbírky *Jub die Geige 2 – Psejskobanecy!*
přeložil Milan Hrabal.

Kláštevní zahrada v Mariině hvězdě,
foto Jan Zdichynec.

Z DOMOVA

► **Ve čtvrtek 28. dubna vystoupil na dalším slovinském večeru v Lužickém semináři Klemen Pisk (43).** Slovinský spisovatel, překladatel (z polštiny a litevštiny) a hudebník představil svou knížkou povídek *Foukač (Pi-halec* – vyšla již polsky, anglicky a litevsky), kterou do češtiny přeložil Petr Mainuš. Autora představila Hana Mžourková z ÚJČ AV ČR a hovořila s ním o jeho tvorbě jak básnické (výbor z díla vydán též polsky a slovensky) a dramatické, tak i prozaické. Ukázky z českého překladu se pak střídaly s úryvky ve slovinštině. Posluchači se dobře bavili zejména u povídek s autobiografickými rysy *Jak jsem začal hrát šachy* a *Vilno*. Nemenší ohlas skládily Klemenovy písně a hra na kytaru, čímž coby zpěvák, skladatel a kytarista skupiny Žabjak bend prokládal jednotlivá čtení. Při tom dokázal, že je skutečným polyglotem, a zařadil vedle slovinských a českých písní také skladbu finskou a lužickosrbskou. Závěrečná beseda přešla v přátelské povídání o tom, jak se může Slovinc po cestách Polskem a Litvou nakonec usadit pod Špilberkem.

-ajk-

► **V úterý 3. května přednášel v Lužickém semináři ústecký básník, bohemista a přítel Lužických Srbů Ivo Harák.** Posluchačům přiblížil život a dílo Josefa Suchého, básníka a překladatele z lužické srbštiny, který byl i jeho osobním přítelem, učitelem a vzorem. O Suchého vlastní básnické tvorbě odborně pojednal ve své habilitační práci, která vyšla tiskem v Ústí nad Labem pod názvem *Básník Josef Suchý*.

elpa

► **Na veletrhu Svět knihy se opět prezentovala i lužickosrbská literatura.** Již tradičně mohli návštěvníci zakoupit lužickosrbské knihy u stánku nakladatelství Domowina, kde nechyběly novinky jako monografie o Juriji Bržanovi nebo nová sbírka básní Kita Lorence. V pátek 13. 5. pak Milan Hrabal a Radek Čermák četli z knihy Róži Domašcyny *Druhé světy*.

red

Z HORNÍ LUŽICE

► (KP 24. 4.) **Dne 18. dubna bylo založeno sdružení, které bude pečovat o worklečkou kapličku Panny Marie a duchovní život v ní poté, co obec v červnu opustí sestry Boží prozřetelnosti.** Nové sdružení se bude těšit podpoře maltézkých rytířů. Pro Worklečany je především důležité, aby v jejich obci mohla každou neděli probíhat bohoslužba lužickosrbsky i německy; sami chtějí zajišťovat nešpory, ale také koncerty ap.

► (KP 1. 5.) **Dne 27. dubna se v Njebjelčicích konalo informační setkání týkající se**

tzv. „poznávacího“ procesu ve farnostech míšeňsko-drážďanského biskupství. Nově mají být organizovány personální i majetkové záležitosti; načrtnut byl vývoj do roku 2025. Při pohledu na personální strukturu lužickosrbských kněží je zřejmé, že není ohrožena sama existence lužickosrbských bohoslužeb, ale spíše jejich počet a místa, kde jsou svěřeny. V současnosti v drážďansko-míšeňském biskupství působí 136 kněží, roku 2025 to pravděpodobně bude jen 106. Biskupské úřady se snaží přepočítávat počet kněží na počet věřících, katoličtí Lužičtí Srbové ovšem zdůrazňují, že obecné klíče neodpovídají intenzivnímu duchovnímu životu u nich. Také finanční prostředky budou rozdělovány nově, podle počtu katolíků, velikosti území a podle nemovitostí (dosud rozhodoval jen počet věřících). Opatření jasně vedou k „zefektivnění“ života ve farnostech, úřady naznačují, že diecéze má „příliš mnoho památek“.

► (SN 2. 5) **Lužickosrbský mužský sbor Delany oslavil v pondělí 2. května své 45. narozeniny.** Asi 130 návštěvníků přijelo na koncert s bohatým programem do sálu tovární hospody v Šunowě. Hornolužické a dolnolužické, české a ruské písničky sbor předvedl pod vedením Handrije Henčla. Kapely Horjany a Ralbičtí pozouněří (Ralbitzer Posauisten) obohatily odpoledne svými veselými písněmi.

► (KP 15. 5.) **V neděli 1. května, krátce před svými devadesátými narozeninami, zemřela „Radworčanka z čelom a dušu“, učitelka a spisovatelka Haňža Winarjec-Orsesowa.** Jako dítě zažila šikanu, již byli Lužičtí Srbové vystaveni od nacistického režimu. První pedagogické zkušenosti získala jako instruktorka v tábore radworských dětí v jihočeském Lišově, kde pobývala u českých Sokolů od dubna do září 1945, v atmosféře euforických snah o připojení Lužic k Československu. Jako učitelka začala působit v Łupoji, studovala v pedagogickém institutu v Budyšině. Spolupracovala na lužickosrbských učebnicích a sama začala psát básně a texty pro děti. Zpívala mj. ve sboru *Meja*. Po působení na školách v Malém Wjelkowě a v Budyšině se roku 1969 rozhodla k novému začátku na českém gymnáziu v Jindřichově Hradci, kam odešla po boku svého manžela Arnošta Orsesa, velkého přítele Lužických Srbů. Od roku 1981 působila na lužickosrbském učitelském ústavu v Budyšině, po mužově smrti se pak znovu vrátila do Lužice. Ke stoletému výročí nového kostela v Radworu roku 1996 napsala a na vlastní náklad vydala kroniku *Radwor – Starodawna cyrkwinska wjes*. Později se zabývala i školami a kříži v Radworu. Patřila také mezi pravidelné dopisovatelky KP a prováděla poutnické skupiny po celé Evropě.

Z DOLNÍ LUŽICE

► (NC 4. 5.) **V okrese Spréva-Nisa ubylo nezaměstnaných.** Těch je v současnosti evidováno 5 800, což je 9 % práceschopných lidí. V březnu minulého roku zde bylo bez práce o 850 osob více. Pozitivní je, že si práci našli také čerství absolventi. Na poklesu nezaměstnanosti má významný podíl „Job centrum Spréva-Nisa“, které se dlouhodobě zabývá poradenstvím pro mladé. Okres Spréva-Nisa má nejnižší nezaměstnanost v Dolní Lužici.

► (NC 11. 5.) **Zelowa zagroda láká do Dešna.** Dešenská *Zelowa zagroda / Kräutergarten* se nespécializuje na zelí, jak bychom mohli tušit z názvu. Najdeme zde bylinky a zeleninu, kterou pěstovaly naše babičky na zahrádkách. Návštěvníci zjistí, jak se pěstují, a mohou si koupit jak sazenice, tak hotové výrobky. V zahradě se pořádají také tematické semináře pro veřejnost.

► (SN 17. 5.) **O víkendu 13. až 15. května bylo provedeno nové hudební drama Lesć (Lest) v dolnolužické srbštině a němčině.** Libreto napsala dramaturgyně Lužickosrbského národního souboru Jěwa Marja Čornakec a zhudebnil je jeho šéfdirigent Dieter Kempe. Představení provedené pod širým nebem na hradišti v Bórkowech (Burg) bylo inspirováno pověstí o lužickosrbském králi Přebyslawovi a dalšími pověstmi z dolnolužických Blat; končilo ohňostrojem nad Bismarckovou věží. Inscenace byla kladně přijata stejně jako loni.

► (NC 18. 5.) **Cyklostezka na Blata byla dokončena.** Slavnostní otevření cyklostezky se konalo na mostě přes říčku Kšíšowku, která tvoří hranici mezi obcemi Bórkowy a Wětošowem a zároveň mezi okresy Spréva-Nisa a Lužice-Horní Blata. Vybudování mostu, který byl posledním dokončeným úsekem cyklostezky, stálo 117 000 eur. Tři čtvrtiny této částky byly hrazeny ze státního rozpočtu, o ostatní náklady se podělily obce Bórkowy a Wětošow.

ZE SASKA

► **Lužice na knižním veletrhu v Lipsku (17.–20. března 2016)**

Měl jsem letos příležitost se na vlastní oči přesvědčit, že pražský Svět knihy je ve srovnání s lipským knižním veletrhem opravdu chudým příbuzným. Rozlehlé pavilony, široké uličky mezi stánky vystavujících, dostatek míst k posezení, k občerstvení, k osvětlení, dostatek příležitostí k poslechu i podívání. Tak například téměř celý pavilon manga se spoustou „mangafandů“ v „mangadrastach“... prostě „literární luftkurort“!

Ale k věci. Byl jsem coby spoluautor pozván na veřejné představení časopisu pro literaturu a umění *Bawilon* č. 1/2016, vydaného nakladatelstvím POP-Verlag v Ludwigsburgu. Na 278 stranách – pod názvem *Die Welt*

und Ihre Dichter – v něm představil ukázky ze své tvorby (v německých originálech nebo překladech) tucet lužickosrbských autorek a autorů (Beno Budar, Měrana Cušcyna, Róża Domašcyna, Benedikt Dyrlich, Jurij Koch, Marion Kwicojc, Kito Lorenc, Tomasz Nawka, Dorothea Šolčina, Dietrich Šofta, Měrćin Wałda, Bernd Pittkunings) a vedle nich pak téměř dvojnásobek autorů německých i zahraničních – přátel Lužice (mj. P. Handke, V. Kuprianov). Sieghard Kozel ve své recenzi tuto publikaci nazval „hotovým svátkem lužickosrbské poezie v knižní podobě“. Na čtení z *Bawülonu* 17. března dopoledne pozval nakladatel Traian Pop vedle Benedikta Dyrlicha, Marion Kwicojc, Tomasze Nawky a Dietricha Šofty také autory vně Lužice: Emiliu Deutsch, Christinu Ruby a mne. Počet posluchačů byl přiměřený tomu, že šlo o poezii, nicméně čtyři studentky si psaly poznámky a asi dvacítko ostatních také vydržela až do konce čtení.

Podstatně většímu zájmu publika i médií se těšilo představení novinky nakladatelství Domowina *Jurij Bržan: Leben und Werk* autora Dietricha Šofty. Ředitelka nakladatelství Marka Macijowa později vyjádřila spokojenost s následným prodejem knihy. (*K titulu se podobněji vrátíme v některém z dalších čísel ČLV – pozn. red.*)

Později odpoledne (to jsem už bohužel nestihl) Jurij Koch četl ze své nové knížky pro děti *Abessinka, wo bis du?*, vydané lipšským nakladatelstvím Lychatz.

Na druhý den se Róża Domašcyna zúčastnila besedy o básnických překladech, pořádané Saskou akademií věd, a poslední den Benedikt Dyrlich představil svou novou

německou básnickou sbírku *Surreale Umar-mung*, vydanou také nakladatelstvím POP.

Lipský veletrh mezi jinými navštívili také žáci deváté třídy radworské školy a studenti jedenáctého ročníku Lužickosrbského gymnázia v Budyšině. Šéfredaktor *Srbských nowin* Jakub Wowčer ve svém zamyšlení nad lužickosrbskou veletržní účastí vyjádřil naději, že snad mezi těmito studenty vyroste nový Jurij Bržan. Inu – na počátku neuvěřitelných činů byly vždy zdánlivě nesplnitelné plány.

Milan Hrabal

► (KP 24. 4.) **V drážďanské katedrále přijali 16. dubna jáhenské svěcení Thomas Wiesner (45 let) z Wilsdruffu a Florian Mróz (26), Lužický Srb z Kulowa.** Obřadu se zúčastnila řada kněží z Lužice a také mnoho Lužických Srbů; mnoho žen přišlo v národním lužickosrbském kroji.

► (KP 24. 4.) **V drážďanském Ústavu sv. Josefa oslavily dvě řeholnice lužickosrbského původu svá jubilea života v řádu.** Metodija Weclichec pochází z Chrósćic a své jméno přijala podle slovanského věrozvěsta. Většinu života strávila službou v řádových nemocnicích, především v Lipsku. Také Walburgis Wornarjec, původem ze Staré Cyhelnice, která chodila do školy ke „klášterním pannám“ do Mariiny Hvězdy, působila především jako ošetřovatelka.

► (KP 8. 5., 15. 5.) **Novým, v pořadí 50. drážďansko-míšeňským biskupem se stal Heinrich Timmerevers, pocházející opět ze západního Německa.** Heinrich Timmerevers

se narodil 25. srpna 1952 v selské rodině v Garrel-Nikolausdorfu (kraj Cloppenburg v Oldenburgsku v Dolním Sasku). Na kněze byl vysvěcen roku 1980. Timmerevers byl doposud světícím biskupem oldenburského regionu münsterského biskupství, typického soužitím katolíků a protestantů, a biskupským oficiálem ve Vechtě. Nový biskup chce cíleně působit v ekumenickém smyslu, což bude zvláště aktuální napřesrok, v roce pětistého výročí Lutherova vystoupení. Hodlá se angažovat i společensky a dbát na uchovávaní lidské důstojnosti; potýkat se bude muset i se stále klesajícím počtem katolíků, kteří se účastní bohoslužeb. Timmerevers má vztah i k Lužickým Srbům – zažil svátek blahověření kaplana Aloise Andrického, kde se setkal s velkou lužickosrbskou skupinou v národních krojích, která zpívala své písně. Timmerevers v rozhovoru pro KP uvedl, že se v celém Německu nesetkal s žádnou jinou skupinou, která by byla tak silně spjata s tradicí.

► (SN 11. 5.) **Pro lužickosrbské děti v základní škole v Drážďanech bude brzy k dispozici vyučování v lužické srbštině.** Od 8. srpna 2016 budou vyučovat žáky a žákyně nejprve jednou týdně dvě hodiny lužickosrbsky. Přibližně dvacet dětí se už k těmto dobrovolným hodinám přihlásilo. Dalším cílem spolku Stup dale teď bude zajistit v Drážďanech také celodenní nabídku vyučování v lužické srbštině.

Ze Serbských Nowin podává Alena Pawlikec, z Nowého Casniku Josef Blažek, z Katolského Posoła Jan Zdichynec.

TÉMA

Stručné seznámení s polabštinou

Vladislav Knoll

Vývojové fáze

Polabština jako živý slovanský jazyk existovala více než tisíc let.¹ Období do roku 1000 je pro všechny slovanské jazyky označováno jako období pozdní praslovanštiny. Následující období s těžištěm v 12.–13. století pak pro naši oblast označujeme jako období staropolabštiny. To je jazyk, který známe pouze z místních názvů, ty se často, i když nezřídka pozměněné, dochovaly dodnes. Přibližnou podobu staré polabštiny rekonstruuje na základě zmínek vlastních jmen především v kronikách, dokumentech, ale i na mapě. Lze říci, že právě tato fáze polabštiny je zpravidla zakonzervována v německých toponymech.

O období středopolabském, kdy polabština na většině svého území vymizela, máme jen přibližnou představu. Lze je chápat jako mezistupeň mezi obdobím staropolabským a novopolabským.

Nová polabština (anebo též dřevanská či drevanská) je jazyk, který je nám zprostředkován devíti převážně slovníkářskými památkami z doby kolem roku 1700 z oblasti Wendlandu v historickém Hannoveru. Základními prameny našich znalostí o ní jsou:²

- rukopisný slovník *Vocabularium Venedicum* faráře Christiana Henniga z Jessenu, obsahující na 3 000 hesel, otčenáš a jediný zbytek místního folklóru: svatební píseň;
- tematicky řazený slovník *Vocabulaire Vandale* Johannese Friedricha Pfeffingera;
- německy psaná kronika Johanna Paruma Schultzeho, obsahující asi 300 slov a šest krátkých textů z běžného života;
- dopis lüchowského radního Georga Friedricha Mithoffa švagrovi Christianu Schraderovi, který obsahuje pět krátkých modliteb.

V rámci lexikálního korpusu nechybí frazeologie, na jejímž základě lze sestavit velmi prostou konverzaci. Všimněme si, že mezi těmito prameny však není žádná mluvnice. Ostatní prameny z období existence polabštiny v zásadě čerpají z právě zmíněných textů.

Charakteristika jazyka

V principu se polabština od ostatních slovanských jazyků diferencovala již ve staropolabském období. S polštinou, na rozdíl od lužické srbštiny, polabština sdílí přítomnost nosovek (stplb. i stpl. *damb*, nplb.

¹ K základní periodizaci viz Marvan 2000.

² Velmi přehledný přehled nabízí např. Polański 2010: 26–31 a Polański / Sehnert 1967: 7–21.

dqb, pl. *dąb* ‚dub‘)³ a dále typickou změnu starého *ē* na *ja* (stplb. *byal-*, pl. *biały* ‚bílý‘), i když tato změna zřejmě nestihla dosáhnout všech polabských oblastí. Oproti polštině i lužické srbštině se polabština vyznačuje zachováním starého *ar* ve slovech jako např. *gard* (srv. starosaský *gard* ‚pole, půda, dům‘, litevsky *gardas* ‚ohrada‘, ale pl. *gród* a dls. *grođ*, naše *hrad*), zachováním *e* na místech, kde v okolních jazycích vzniká *o* (plb. *led*, pl., dls. *lod* ‚led‘) a ruštinu připomínajícím *ol* na místě starého *slabikotvorného l* (stplb. *volk*, pl. *wilk*, dls. *wjelk*). Řada typických polabských rysů dosahovala dříve až k Visle (v Pomoranech) a dnešní kašubština, regionální jazyk v severním Polsku, do jisté míry některé tyto rysy zachovala. Zřetelně se polabština od předchůdce dnešní kašubštiny i dalších sousedních jazyků oddělila nepřijetím *ř* a *dž/č*, vznikajících na přelomu 12. a 13. století místo *d, t*.

Nová (dřevanská) polabština, vyvíjející se izolovaně od slovanských jazyků, se během dalších stovek let dále měnila, až nabyla v rámci slovanských jazyků poměrně originálního vzezření. Nejviditelnějšími rysy jsou následující:

- zúžení *e* a *o* v *i* a *ü* nebo *ö* (započalo již ve staropolabském období): např. *zimā* ‚země‘, *dübrē* ‚dobrý‘, *nös* ‚nos‘
- častá nezřetelná (redukováná) výslovnost posledních slabik, snad již zděděná ze staropolabského období, označovaná v současném přepisu jako *ā/ē*, např. *molē* ‚malý‘
- rysy do určité míry připomínající česká nářečí: dvojhlasý *zaimā* (srov. krkonošské *zejma*, *boit*, čes. *nář. bejt*), *maucho* ‚moucha‘, ale také *nait* ‚nit‘, *moi* ‚my‘, *plaug* ‚pluh‘ (čes. *nář. plouh*) a také protetické *v*, např. *vāknü* (čes. *vokno*, ale i ls. *wokno*)
- nářeční polštinu připomínající změny *a* na *o*, např. *mo* ‚má‘ a zejména *š, č, ž* na *s, c, z*, např. *sist* ‚šest‘, *celü* ‚čelo‘, *zenā* ‚žena‘
- změna *k* a *g* před původními *o, u, y* na *t, d*, např. *tōzā* ‚koza‘, *dōrā* ‚hora‘
- srbsky a chorvatsky vyhlížející tvary *dan* ‚den‘, *vās* ‚ves‘ (toto je čistě dřevanský rys, který mohl sdílet i s některými zmizelými západními lužickosrbskými nářečím)

Kromě těchto a dalších rysů je důsledkem izolovanosti nové polabštiny vysoký podíl německé složky (zejména z dolnoněmeckých nářečí podobajících se do určité míry nizozemštině), a to jak ve slovní zásobě (19 %), tak v mluvnici.

Naše povědomí o polabské mluvnici a především větné skladbě je značně neúplné z důvodu neexistence mluvnice napsané v době života jazyka a absence většího množství textů. Řekněme si však několik základních údajů: v polabském skloňování sice chyběl 5. pád, zato se ale zachovalo několik zbytků dvojnásobného čísla. Komplikovanost polabského skloňování spočívala v existenci dvou různých koncovek u řady pádů závislých na slovním či větném přízvuku (např. *dqbōi* nebo *dqbē* ‚duby‘) a v rozšíření archaického, tzv. souhláskového skloňování (např. *kōmoi* ‚kamen‘, *kōminē* ‚kameny‘). Z oblasti používání pádů je poukazováno na časté užívání 2. pádu ve funkci podmětu (srv. čes. hovorově *chleba je na stole*).

Relativně jednodušší se zdá být polabské časování, které se zřejmě omezilo na dva základní typy (1. *tagnā* – *tagnēs* ‚táhnou – táhneš‘ i *nūsā* – *nūsēs* ‚nosím – nosíš‘, 2. *nexām* – *nexās* ‚nechám – necháš‘). I zde bylo, aspoň částečně, zachováno dvojné číslo. Zajímavý je bohatý způsob tvoření minulého času. Sice ještě dožívaly staré jednoduché minulé časy, známé z lužické srbštiny či staré češtiny (např. *ricāx*, srv. stčes. *řěčech* ‚řekl jsem‘, hls. *rěčach* ‚mluvil jsem‘), existoval však i složený minulý čas se sponou (např. *jā plokol* ‚plakal‘), ale především beze spony jako v ruštině (např. *tāi krodāl* ‚krald jsi‘) a nakonec vazba podobná hovorové češtině se slovesem *mīt*, která je německého původu (např. *vān mo nodenā* ‚našel‘). Budoucí čas se, podobně jako v jihoslovanských jazycích, tvořil pomocí slovesa *chtīt* (např. *ci sneg ait* ‚bude sněžit‘). Trpný rod se mohl tvořit pomocí německého slovesa *werden* (např. *vardol vibāsonē* ‚byl oběšen‘, srv. dls. *wón jo wordował wobjesony*).

³ Staropolabština je přepisována na základě Ježova 1961, nová polabština na základě Polański / Sehnert 1967.

⁴ Podobně v dalších starých a současných germánských jazycích, např. něm. *Garten*, ang. *garden* ‚zahradá‘.

Úskalí rekonstrukce

Jelikož naše povědomí o staropolabském jazyce vychází v zásadě jen z vlastních jmen, jakákoli rekonstrukce této vývojové fáze by byla čistou spekulací vycházející z historické mluvnice okolních jazyků. Zamysleme se ale nad možnostmi rekonstrukce novopolabské (dřevanské) fáze, i když má mnohá úskalí.

V polabštině máme zachováno asi 2 800 slov, řadu krátkých frazeologismů a konverzačních obrátů, veškeré souvislé texty lze umístit na jednu stránku A4 kromě písně *Kätü mes ninkā boit?* ‚Kdo by měl být nevěstou?‘ o sedmi vzájemně velmi podobných slokách. O pravopise nelze v případě polabštiny hovořit, texty byly zapsány nadšenci, kteří jazyk neovládali (kromě J. Paruma Schultzeho), takže mezi jednotlivými zápisy jsou značné rozdíly (např. *tzärtgī*, *tzschartyg*, *tzartji* ‚kostel‘), které následně vedou k různé interpretaci podoby téhož slova současnými badateli (totéž slovo u Olesche *cartī(v)*, u Polaňského *cartai/cartēv*, srv. čes. *církev*). Situaci komplikuje i původ slov ze tří různých nářečí. Slovní zásoba odpovídá vesnickému prostředí, zahrnuje i řadu názvů specifických nástrojů, abstraktnější slovní zásoba je obsažena velmi spíše a je zastoupena často jadrnějšími výrazy.

Naše představa o mluvnici je fragmentární, poměrně slušně například známe skloňování v jednotném čísle, naopak pády v množném čísle jsou zachovány jen několika příklady (3. pád množného čísla mužského rodu podstatných jmen známe např. jen díky otčenáši, tj. *gresnārūm* ‚hříšníkům‘). Fragmentárnost dvojnásobného čísla vadit tolik nemusí, řada evropských jazyků nemá duálové paradigma kompletní. Zlomkovitěji než u podstatných jmen známe skloňování jmen přídavných, která se ve frazeologismech vyskytují méně. Skloňování osobních zájmen známe dobře, ale jen co se týče 1. a 2. osoby, např. skloňování zájmena *vānā* ‚ona‘ prakticky chybí. Naše znalost sloves a jejich rozřazování do dvou časovacích typů vychází z toho, že většina tvarů, které máme, jsou 3. osoba jednotného čísla přítomného času. Zbytek tvarů (kromě infinitivu a minulého času českého typu) je poměrně vzácný, málo příkladů je u 1. a 2. osoby množného čísla. Zdaleka nejlépe známe samozřejmě pomocná slovesa: *boit* ‚být‘, *met* ‚mít‘, popř. *chtīt* (u něj infinitiv chybí). Z archaických minulých časů známe jen 1. a 3. osobu singuláru, z nepravidelného slovesa ‚věděť‘ známe jen přičestí *vedqčē* ‚vědoucí‘. Naše znalosti o skladbě souvětí jsou zcela minimální a kromě *a* se žádná spojka nedochovala.

O shrnutí veškerých znalostí o polabském jazyce se po jeho vymizení pokusil Johann Heinrich Jungler, který na základě existujících pramenů sestavil v roce 1809 souhrnný slovník. Ve 20. století vznikly pak ještě tři důležité slovníky: čtyřsvazkový *Thesaurus linguae Dravaenopolabicae* Reinholda Olesche (1983–1984), velmi praktický *Polabian-English Dictionary* Kazimierze Polaňského a Jamese Allena Sehnerta (1967) a slovník etymologický (1962–1994) K. Polaňského a T. Lehra-Splawińskiego. Existují tři mluvnice: Tadeusze Lehra-Splawińskiego (1929, polsky), A. E. Supruny (1987, rusky) a K. Polaňského (2010, polsky); všechny konstatují zlomkovitost našich znalostí o polabštině.

Rekonstrukce polabštiny podle vzoru kornštiny a pruštiny do míry, aby ji bylo možno aktivně používat, by předpokládala nejprve sjednocení a nejspíše i zjednodušení způsobu zápisu polabštiny (např. zrušit diakritiku u grafémch *ā, ē, ā*) a zpravidlení mluvnice spojená s rozhodnutím, jak naložit s různotvory ovlivněnými přízvukem. Následovalo by doplnění chybějících mluvnických tvarů zejména jako pokračování rekonstruovaných tvarů staropolských s významným přihlídnutím k mluvnici severní (pomoranské) slovinštiny, kašubštiny a dolní lužické srbštiny (jakožto nejbližším příbuzným). Bylo by dobré se vyrovnat s bohatstvím minulých časů, a to buď podle kašubského a lužickosrbského vzoru stylisticky využívat, nebo si vybrat jen jeden minulý čas *ruského* (ale i kašubského) typu (typu *joz dol* ‚dal jsem‘) a zcela zavrhnout jednoduché minulé časy (*ni-bās* ‚nebyl‘), které by se stejně musely kompletně zrekonstruovat. Skladba vět složených by se musela znovu vytvořit, bez spojek by bylo možné tvořit některé věty podle německého vzoru, jak to známe z hovorových forem jiných slovanských jazyků pod německým vlivem. Co se týče slovní zásoby, bylo by potřeba zaujmout postoj k velkému množství výpůjček, které zasahují i do slovtvorby (např. *dōrbüst* ‚probodnout‘). Německá slova zahrnují i zcela základní výrazy (např. *brindot*

,přinést, komot ,prijít‘). Jejich používání by ale mohlo přiblížit jazyk současným, již čistě německojazyčným obyvatelům Wendlandu. Inspirací by mohla být v tomto případě kašubština, odkud slova spisovně němčiny prakticky vymizela, ovšem výrazy z místních německých dialektů jsou v jazyce nadále produktivní. Při tvoření nových výrazů by se mohly používat internacionalismy známé v německém i slovanšském prostředí, inspiračním zdrojem by ale mohla být i polština jakožto nejbližší velký slovanský jazyk – polabština by se tak mohla stát srozumitelnější pro polské prostředí (kde je také nejvíce studována), případně se stát mostem mezi němčinou a polštinou.

Vzhledem k minimu dochovaných textů v polabštině dochovaný lexikologický korpus by bylo možné užít leda pro stručný popis obrazků z vesnického života přelomu 17. a 18. století. Pokud by byl ale zájem o alespoň částečné obnovení polabštiny, je nutné počítat s tím, že tento nový jazyk se od jazyka, jímž se hovořilo před třemi sty lety, bude významně lišit i z důvodu nutnosti dotvořit, co se nedochovalo.

Na závěr se pokusme předvést krátký rozhovor v polabštině složený z dochovaných konverzačních výrazů:

Jā kätü tom?	Je tam někdo?
Draiz Büg!	Pozdrav Pánbůh!
Dübrē dan!	Dobrý den!
Müzēs venstē gornēt?	Umíš mluvit polabsky?
Je, joz voik venstē gornēt.	Ano, naučil jsem se mluvit polabsky.
Kok aidi-sā?	Jak se ti vede?
Dübre, dancko.	Dobře, děkuji.
Å tibē?	A tobě?
Zaimā jā-mē	Je mi zima.
Mos tibē väzđāt.	Musíš se obléci.
Kom čēs en?	Kampak máš namířeno?
Joz aidā kā Xlāinē.	Jdu do Lüneburgu.
Tü jā dolēk?	To je daleko?
Pöl mailē jā.	Je to půl míle.
Cig mos kā dolē vā vaitē?	Copak máš na práci ve městě?
Aidā no maisko.	Jdu na trh.
Mos pąžā?	Máš peníze?
Ne tok vilē.	Ne zas tak mnoho.
Vilē glūko!	Mnoho štěstí!
Aidai-sā dübre!	Měj se dobře!
Dirzai-sā vol!	Drž se!

LITERATURA

- Fischer, R. E., Bathe, M., Schlimpert, G. 1971. Die sorbisch-polabische Sprachgenzen und das Problem der Entnasalisierung im 10. bis 12. Jahrhundert. *Forschungen zur slawischen und deutschen Namenkunde* (hrsg. T. Witkowski). Berlin.
- Hrabová, L. 2006. *Stopy zapomenutého lidu. Obraz dějin Polabských Slovanů v historiografii*.
- Jeżowa, M. 1961. *Dawne słowiańskie dialekty Meklemburgii w świetle nazw miejscowych i osobowych*. Cz. I. Fonetyka. Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Kantzow, T. 1816. *Pomerania oder Ursprung, Altheit und Geschichte der Völcker und Lande Pomern, Caßuben, Wenden, Stettin, Rhügen* 1. Greifswald.
- Lehr-Splawiński, T. 1929. *Gramatyka polabska*. Lwów.
- Lehr-Splawiński, T., Polański, K. 1962. *Słownik etymologiczny języka Dzewian Polabskich*. 1 Wrocław.
- Marvan, J. 2000. *Jazykové milénium. Slovanská kontrakce a její český zdroj*. Praha.
- Moffatt, J. B. 2010. *UNESCO: Status of Celtic Languages Outlined By Atlas The Celtic League*. [online: <https://www.celticleague.net/news/unesco-status-of-celtic-languages-outlined-by-atlas/>; 25. 4. 2016]
- Olesch, R. 1983–1987. *Thesaurus linguae Dravaenopolabicae*. I–IV. Köln.
- Olesch, R. 1989. *Dravaenopolabica*. Köln.
- Olesch, R., Schultze, J. P. 1967. *Fontes linguae dravaeno-polabicae minores et Chronica venedica* J. P. Schultze. Köln.
- Polański, K. 1971–1976. *Słownik etymologiczny języka Dzewian Polabskich*. 2–4. Wrocław.
- Polański, K. 1993–1994. *Słownik etymologiczny języka Dzewian Polabskich*. 5–6. Warszawa.
- Polański, K. 2010. *Gramatyka języka polabskiego*. [s. l.]
- Polański, K., Sehnert, J. A. 1967. *Polabian-English Dictionary*. The Hague / Paris.
- SinD: Herrmann, J. (Hrsgb.). 1985. *Die Slawen in Deutschland. Ein Handbuch*. Berlin.
- Trautmann, R. 1948. *Die Elb- und ostseeslavischen Ortsnamen* I. Berlin.
- Супрун А. Е. 1987. *Полябский язык*. Минск.

Velikonoční jízdy

Letos poprvé jsem se zúčastnila velikonočního zájezdu do Lužice, který organizovala SPL. Na rozdíl od většiny účastníků to byl můj úplně první výlet do této oblasti. Právě proto jsem se ještě před odjezdem dychtivě přihlašovala na všechny dílčí akce zájezdu – velikonoční trhy, muzeum, knihkupectví, vyhlídku, klášter.

Přiznám se, že o Lužici jsem toho věděla do té doby málo, ale protože studium cizích jazyků a kultur mě odjakživa baví, nemohla jsem se dočkat. V autobuse jsem se začela do česko-lužickosrbšského slovníku-konverzace a začala vstřebávat atmosféru.

Naše první zastávka byla hornolužická metropole Budyšin. Zaparkovali jsme u kostela Marie a Marty a procházkou se vydali do centra. Cestou jsme se zastavili v lužickosrbšském Smolerově knihkupectví, jediného svého druhu vůbec, kde se mi, musím říct, nejvíce líbily kuchařky.

Velikonoční trhy byly podobné tomu, co znám z některých našich měst, ovšem hlavním lákadlem, hned po zdobení vajíček v kulturním infocentru, byl *wurst* s tradiční *Bautzner Senf* (klobása s hořčicí). Jedním slovem vynikající. Krásná byla taky velikonoční výzdoba celého města. Nezbyvalo než obdivovat, jak různobarevné květináčky na chodnících, kašnách i plotech bez úhony přežily celé svátky.

Jedinečná je katedrála sv. Petra, kterou sdílejí katolíci a protestanti. Taková organizace bohoslužeb a souznění jsou hodné inspirace... Prošli jsme se na hřbitov Mikławšsk s hroby významných lužickosrbšských osobností a buditelů i přes most přes řeku Sprévu na evangelický hřbitov ke hrobu J. A. Smolera.

Po celodenním chození opadl původní zájem jít večer na mši. Všichni byli unavení. A to tak, že nás nakonec jelo jen osm, ale rozhodně jsme nelitovali. Sledovali jsme celou mši v lužické srbštině v Chróscicích, tradiční průvod kolem kostela, zpěv a také „nominace“ nejmladších křížáků, kteří pojedou další den svoji první jízdu.

V sobotu bylo na programu to, na co se účastníci velikonočního výletu těšili nejvíce – sledování křížáckých jízd. Úplně přesně jsem nevěděla, co vlastně očekávat, dnes bych to přirovnala k naší podobné tradici – jízdě králů ve Vlčnově.

Cestu jsme začali ve Wotrowě. Bylo znát, že atmosféra je napjatá. U některých to byla radost z očekávaného zážitku, který se opakuje jen jednou za rok, u jiných hrdost a zároveň nervozita, aby vše dobře dopadlo, když jejich člen rodiny vjížděl a zpíval. Už z předchozího večera jsem se naučila, co znamenají různé barvy věnečků na klopě – označují, po kolikáté se jezdec účastní: zelený poprvé, stříbrný po pětadvacáté, zlatý po padesáté. Na všech byla vidět maximální soustředěnost a hrdost.

Vyšňoření koně čekají na návsi ve Swinjarni, až se jezdci občerství, foto Eliška Papcunová.

Hrdost, že zachovávají tuto krásnou tradici. I když jeden nebo dva četli texty písní z tabletu místo z tištěného zpěvníku, byli tam. Otec vedle syna. Jeli a zpívali.

A ti koně – s ozdobami z pentlí, gumiček, korálků, mušlí na hrách i ocasech. Přípravy musejí být dlouhé a pečlivé. A výsledek byl úchvatný.

Přesunuli jsme se do Pančic-Kukowa, pak do Swinjarnje a nakonec do Chróscic, abychom viděli i tamní skupinu jezdců. I ti byli nazdobení do posledního detailu včetně klobouků a rukavic. A zpívali. Večer jsme přijali pozvání pana Kmjeće a jeho rodiny na „kofejpiće a tykanc“, čili na kávu a koláč, což bylo nesmírně milé zakončení dne.

A křížácké písně mi zněly v hlavě ještě v noci cestou do Brna.

ODJINUD

V časopise Respekt č. 21 (na 23.–29. května 2016) na s. 34–39 vyšel článek Petra Horkého *Ďábel v Lužici* s podtitulem *Český miliardář Křetínský kupuje německé uhelné elektrárny a doly, které nikdo nechce* (s fotografiemi Milana Jaroše). Reportáž z demonstrace za uzavření dolu Welzow-Süd začíná lužickosrbským úsvitím o stvoření Lužice a o čertu, který do ní nastrkal uhlí, ale jinak tu přímo o Lužických Srbech nenajdeme nic (obec Wjelcej/Welzow leží u Grodku ve střední Lužici a do lužickosrbského sídelního prostoru se z ní zapojila pouze její místní část Prožym). Demonstraci pořádala ekologicky zaměřená mládež z velkých měst a ciziny, místní lidé však vesměs vidí v uhlí pracovní příležitosti a na demonstranty se dívají s nedůvěrou. Mají spíše obavu, že k nim nový majitel nebude zdaleka tak vstřícný jako ti předchozí – v článku najdeme i rozhovor se staršími ženami přesídlenými z odtěženého Gózdze (Haidemühl): radost neměly, ale zvykly si, protože nové domovy na okraji Grodku budoval Vattenfall podle přání obyvatel i s nadprůměrnou občanskou vybaveností. Reportér se spolu s oslovenými experty zamýšlí nad hospodářskými a politickými riziky, která D. Křetínskému tato koupě může přinést. Uvádí, že v uhelném průmyslu v Lužici pracuje na 8 000 lidí (dobře informovaný zdroj z Lužice doplňuje, že je ještě třeba připočítat nejméně stejné množství lidí, kteří jsou na těžbě a zpracování uhlí existenčně závislí nepřímě).

zbs

SVĚDECTVÍ

Aktuální informace o stavu a změnách v Hórníkové lužickosrbské knihovně

Hórníková lužickosrbská knihovna představuje největší sbírku lužickosrbských knih mimo území Lužice. Proto chci seznámit čtenáře s aktuální podobou knihovny a s novinkami, které se v ní nedávno odehrály. Zprávu vyslechli účastníci valné hromady SPL dne 9. dubna 2016.

Je nutno zdůraznit, že knihovna dosud není v plně provozuschopném stavu, stále probíhá katalogizace fondu, pravidelná výpůjční služba proto zatím není možná. Na druhou stranu, po čtyřech letech intenzivní práce již je z katalogizována většina knižního fondu, odhadem 90 %, přičemž větší část knih má již určeno přesné místo v knihovně, které udává signatura každého svazku. Fyzická podoba knihovny se proto v budoucnosti příliš měnit nebude, snad jedině v případě, kdy by SPL získala vhodnější nábytek pro umístění knih. Stávající vybavení, sestávající ze starších regálů z vlastnictví ministerstva školství, z nepříliš vhodných „amerických“ knihoven z původního majetku SPL a „bytových“ knihoven z pozůstalostí, není pro trvalé uložení knih ideální a s pořízením nového mobiliáře je proto nutno počítat.

Knihovnu můžeme rozdělit na tři fondy, které jsou vedeny odděleně jak v elektronické evidenci, tak fyzicky. Nejcennější je „starý fond“, knihy, které byly součástí Hórníkovy lužickosrbské knihovny již v roce 1931, kdy proběhla poslední dokončená katalogizace.

Jde o něco přes tisíc svazků, tj. zhruba 2/3 původního fondu z doby zmíněné katalogizace. S ohledem na pohnutou historii SPL a její knihovny v době nacistické i komunistické vlády je tak velký počet zachovaných svazků téměř zázrak, bez ohledu na kvalitu knižního fondu. Jeho jádro přitom tvoří knihy (nejčastěji v lužické srbštině, ale i v jiných jazycích) z 18. a 19. století, které nabízejí ucelený přehled o knižní produkci v době, kdy Lužičtí Srbové procházeli stejně jako jiné národy obdobím národního obrození. Právě pro vysokou kulturní hodnotu „starého fondu“ nebude možné tyto knihy půjčovat absenčně. Knihy rovněž nejsou vybavovány moderními razítky knihovny, neboť část z nich má již na titulních stranách řadu razítek, dokumentujících historii těchto svazků. Z úcty k tradici použijeme i původní signatury z roku 1931, což ale přináší určité obtíže – knižní věda totiž od té doby poněkud pokročila, a zatímco tehdy bylo zvykem knihy pouze číslovat (z dnešního pohledu se jedná vlastně o přírůstková čísla), dnes je podstatným údajem signatura určující umístění knihy. To však bylo při zpracovávání do elektronického systému vyřešeno určitými kompromisy, které nejsou při běžném užívání patrné.

Největší část fondu, čítající nyní více než 5 000 svazků, je „nový fond“, obsahující knihy získané po 2. světové válce. Tento fond se bude v budoucnosti dále rozšiřovat, neboť lze očekávat další akvizice, ať už spoluprací s vydavateli (hlavně s nakladatelstvím Domowina), nebo formou darů a dědictví. Nejde o knihy pouze nejnovější, určitou část tvoří rovněž knihy z 19. století. Jádro tohoto fondu nicméně pochází z 50.–80. let 20. století a obsahuje téměř veškerou lužickosrbskou knižní produkci z doby NDR. Tyto knihy jsou fyzicky označovány dle současných knihovních standardů, na titulní straně je vlastnické razítko knihovny se zapsaným přírůstkovým číslem a signaturou, která je ještě uvedena na štítku na hřbetě. Knihy tohoto fondu představující vlastní „knihovnu“. Součástí jsou ale i knihy, které s vlastním zaměřením knihovny souvisejí spíše volně – např. spisy v kašubštině a o problematice Kašubů. Všechny knihy bude v blízké budoucnosti možné půjčovat i absenčně. Již v současnosti je výpůjčka těchto knih ve výjimečných případech možná.

Poslední část fondu tvoří tzv. „Seminář“, tedy knihy, které byly původně umístěny v Lužickém semináři, dokud před rokem 1923 sloužil původnímu účelu, výchově studentů katolické teologie z Lužice. Jde o knihy, které sloužily didaktickým potřebám semináře, a o knihy pořízené sdružením lužickosrbských studentů Serbowka. Tato část fondu není příliš velká (necelých 200 svazků), ale její kulturní hodnota je nevyčíslitelná, proto pro označování a výpůjční podmínky platí zde totéž co u „starého fondu“. Knihy jsou umístěny v hlavním sále Lužického semináře. Jde o jedinou část knižního fondu, která ještě nebyla vůbec zpracována, jsou proto možná i nějaká překvapení.

Všechny knihy jsou evidovány v knihovním programu Clavius. Každá kniha je označena unikátním přírůstkovým číslem, které je tvořeno pětimístným číselným kódem. První číslice označuje příslušnost knihy do fondu; číslicemi 0 a 1 začínají knihy „starého fondu“, čísla 2–6 „nového fondu“ (přičemž celé číslo 2 jsou knihy z pozůstalosti Jiřího Mudry), číslem 9 hudebniny a mapy a fond tzv. „Semináře“ má vyhrazeno číslo 8. Další tři místa označují pořadí titulu v daném fondu a poslední číslo znamená pořadí svazku v rámci daného titulu. Dalším určujícím prvkem je signatura, podle níž knihu fyzicky najdeme. Jde o alfanumerický kód, obsahující jedno písmeno a tři (výjimečně čtyři) číslice. Písmeno udává regál, první číslice polici a poslední dvoj- nebo trojčíslí označuje přesnou polohu knihy v dané polici. Systém umožňuje umístění knih v jiném mobiliáři, police však musejí být stejně dlouhé nebo delší.

V následujícím období očekáváme dokončení katalogizace knihovny a zahájení jejího plného provozu. Podle posledního odhadu by mohla být katalogizace dokončena na přelomu let 2016 a 2017, závisí to však na personálním obsazení knihovny. V současné době pracuje totiž v knihovně zejména sám knihovník. Pokud by tedy kdokoliv projevil zájem o zajímavou a různorodou, leč bohužel časově náročnou dobrovolnickou pomoc v knihovně, bude vřele uvítán.

Jan Příkryl, knihovník (redakčně kráceno)

Beno Budar – 70!

Kdo by v obou Lužicích neznal básníka a spisovatele Bena Budara z Horního Hajnku. Jeho básně i povídky zde čtou snad všechny čtenářské vrstvy. Je to bez nadsázky lidový bard.

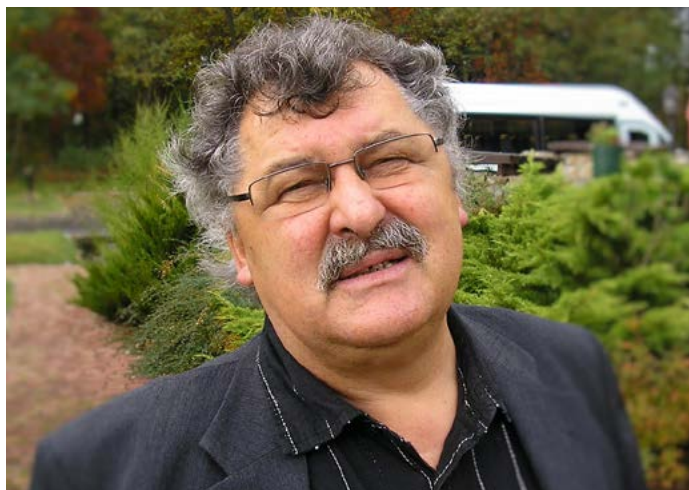
Narodil se 19. března 1946 v Kulově a čtenáři nejen v Lužici, ale už i u nás znají jeho osud. Tedy alespoň tu část básníkovy života, kdy hledal otce, důstojníka Rudé armády. Po maturitě na Lužickosrbské vyšší škole v Malém Wjelkove vystudoval slavistiku na univerzitě v Lipsku a literaturu v Rostově nad Donem. V roce 1969 nastoupil jako lektor do nakladatelství Domowina. Od roku 1990 až do odchodu do důchodu redigoval časopis pro děti Płomjo. Osud mu objevení otce nadělal až k šedesátým narozeninám.

Po několika překladech z ruštiny začal psát vlastní básně a povídky. V roce 1978 vyšla jeho první sbírka básní *Mikus a Dajkus* a rok poté sbírka povídek *W susodstwje makrelow*. V následujících letech vydal několik dalších úspěšných básnických sbírek, knížku pro děti, psal povídky, písňové texty, spolupřevyřel naučné filmy o historii Lužických Srbů. Pravděpodobně nejpůvodnější jsou jeho dvě knihy: vzpomínky lužickosrbských mužů, kteří za války museli bojovat ve Wehrmachtu (*Tež ja mějach zbožo*, 2006) a žen, které přežily osvobození Německa na konci 2. světové války (*Sym měla tajki strach*, 2013).

Čeští čtenáři znají část Budarovy tvorby z knih *Jaro modré – Na lěčo módriny* (2006), *Jazyk, jimž porozumíš větru* (2007) a *Byly to zlé časy* (2012).

Oslavu Budarových narozenin v Domě biskupa Bena ve Smochčicích (19. 3.) zahájily děkonné nešpory ve zdejší moderní kapli. Sloužil je farář Michal Nawka, na varhany hrál Friedeman Böhme. Obřad zahájilo preludium D-dur Bedřicha Smetany a po závěrečné Budarově písni, věnované blahoslavenému Alojsi Andrickému, zaznělo postludium od J. S. Bacha. Obsah nešpor a téměř stovka přítomných hostů naznačily vážnost, jakou básník i jeho přátelé přikládají tomuto jubileu a zejména pak skutečnosti, že po několika těžkých operacích hlavy, s obdivuhodnou vůlí žít, básník utekl kmotřičce smrti doslova před nosem.

Slavnost pokračovala v jídelně téměř nekonečnou řadou gratulací a štědrá hostinou. Vyrcholením byly krátké programy sestavené

Beno Budar, foto Milan Hrabal

převážně z díla oslavencova. Chlapecké kytarové trio z budyšinské hudební školy (Filip Jan Budar, Johann Lange a Lukas Dutschmann) předvedlo na svůj věk obdivuhodný výkon. Svým vystoupením přišli uctít mistra mimo jiné herci Marian a Andrea Bulankovi, zpěvák Gerald Schön s klavíristkou Oksanou Weingardt-Schönovou přednesli několik oblíbených ruských melodií, pěvecké trio ve složení Tomasz Nawka, Alojs Nawka a Měrko Šolta za doprovodu kytary dalo vzpomenout na zlaté časy pop music.

Měl jsem tu čest osobně předat oslavenci přání od jeho českých příznivců a také gratulaci a malý dárek od Společnosti přátel Lužice. Zde chci poděkovat Budarově obětavé manželce Ludmile, stála manželovi celý život po boku a významně ho podpořila v nejtěžších chvílích.

Milan Hrabal

Serbska žiwjenska bajka

W Serbach je basnik
kiž skrótšenku ma
samstnu kaž Brigitte Bardot
Nimale wšitkim Serbam
je znaty –
zo woni basnje čitaja
je wón winowaty
dokelž derje znaje
kajke so ludžom lubja zynki
a tež što chcedza čitać
rjanolinki
Wšako wón jednu tež doma ma
ta rěka kaž swjata
Ludmila

No haj wy hižo wšitcy
hnydom póznaće
hdže toho basnika
namkaće
Wón pisa jadrive linki –
žiwjensku serbsku bajku
we swojim paradizu
w Hornim Hajnku
Njeh so mu wšitke činki
derje darja
to jemu přejemy
my mnozy
kiž lubujemy
Bena Budarja

Wutrobnje k 70. narodninam
Milan Hrabal

KAK TO WIDŽU JA

Młodźina Europskich Narodnych Skupin (MENS) – mjezynarodna šanca za młodźinu mjeńšin

MENS je syć za europske mjeńšinowe organizacije a wobsteji tučasnje z 40 młodźinskich organizacijow. Serbske młodźinske towarstwo PAWK je hižo wot 90-tych lět členom třešnje organizacije. Při tutech zetkanjach maja młodostni možnost nazhonjenja na polu čestnohamtskeho džěla wuměnic a nowe kontakty nawjazac.

Kóždolětnje organizuja so wjacore zetkanja, seminara a džěłarnički, kotraž wěnuja so stajnje nowje problematice. Na tute zetkanja preproša so młodostni sobustawskich organizacijow a z časami tež hosćo. Młodostni su na tutech zetkanjach delegaća a zastupjerjo swojskeho towarstwa a mjeńšiny. Kóždy seminar je wuhotowany wot druheje sobustawskeje organizacije, tak zo so tež městnosť stajnje měnja.

Na swój přeni seminar běch přeprošena w lěće 2011, na nazymski seminar MENS do Budyšina, organizowany wot PAWKa. Běše to pisana měšeńca wšitkich možnych mjeńšinow, krajow, wušiwanych narodnych drastow a ludowych pěsničkow. Někotrych z młodostnych, kotrychž zeznach na tutym seminarje, móžu džěnsa hišće jako swojich přecelow ličić. Ale wězo zeznach tež na scěhowacych wuměnač tójšto nowych wobličow z cyłjeje Europy. Tučasnje njewidžimy so jenož we wobłuku organizowanych wuměnow MENS, ale tež za čas priwatnych dowolow, krótkich wopytow a zhromadnych projektow.

Ale wězo maja tute mjezynarodne kontakty, tež přez kongresy Federalistiskeje Unije Europskich Mjeńšin (Federal Union European Nationalities – FUEN), praktisku funkciju. Tak na příklad zložich zašly semester praktikum pola němskeje mjeńšiny w Danskej a mój šef běše přecel, kotrehož sym zeznała přez MENS (kaž sće w zašłym Wěstniku čitali).

Samozrozumliwje njewjerći so pola MENS wšitko jenož wokoło seminarjow a wuměny. Předsydstwo MENS zastupuje prawidlownje zajimy europskich mjeńšin w wšitkich možnych knježerstwach, parlamentach a komisijach, tež na europskej runinje.

Přichodna lětna wuměna wočakuje wobdžělnikow w Ruskej pola němskeje mjeńšiny a tradicionelny nazymski seminar wuhotujetaj hromadže chorwatska a słowjenska mjeńšina w Rakuskej.

Kristin Heelemanec

Słowniček: syć – síť, třešni – zastřešující, preprosić – pozvat, hišće – ještě, ličić – počítat, wjerčić so pola – točit se kolem, słowjenski – slovinský.

Milí přátelé,

pěstovat zájem o Lužické Srby je jako udržovat vztah s náročnou milenkou. Někdy je to zoufalství a člověk si vzteky rve vlasy: to třeba když Serbské Nowiny přinesou fotku lužickosrbských maturantů, kteří za dobré výsledky v srbsčině dostali za odměnu – no ano, knihu v němčině. A někdy je to radost a čistá láska: to třeba když se hraje fotbalové evropské mistrovství národnostních menšin a malých národů Europeada, kterého se účastní lužickosrbský ženský i mužský tým, a on-line přenosy jsou s komentářem v lužické srbsčině a lužická srbsčina je rázně a takřka neustále slyšet z ochozů. Tak by to mělo vypadat všude.

Radost je taky, co se podařilo v minulých týdnech: v Lužickém semináři bylo na exkurzi několik gymnaziálních tříd. Do Lužice se povedlo vyvézt na třicet zaměstnanců Ústavu pro jazyk český Akademie věd. A naopak do Liberce na prohlídku univerzity a pěveckou soutěž s žáky jedné z místních škol pozval David Krčmařík šedesát dětí ze základní školy z Chrósčic. Byly nadšené, vím to, byl jsem u toho. (Akorát jsme zjistili, že lužickosrbsky vlastně neznáme ani slovo, neboť katolické nářečí, kterým ta děcka hovořila, nám bylo takřka nesrozumitelné. Mně tedy určitě.)

Další velké akce nás čekají: až toto budete číst, bude už po dalším cyklovýletu, letos vyšel na start prázdnin. Před námi bude poslední srpnový víkend, kdy se v Lužickém semináři uskuteční další saská Letní slavnost, letos věnovaná Lipsku (odkud si Lužické Srby nelze odmyslet – však něco připravujeme). Následně o víkendu 10. a 11. září čekat festival s českými spisovateli (vše je v jednání, sledujte náš Facebook, web, mejly a další číslo časopisu). A nejspíš koncem září pojedou liberečtí žáci na exkurzi do Chrósčic. Na oplátku.

Někdy v tu dobu už budeme do Semináře stěhovat opravený původní nábytek, chystat výlet na letošní Schadzowanku, Mikuláše a adventní výlet, tentokrát s návštěvou Ochranova. Je toho hodně, sledujte nás a jeďte s námi. Prozatím přeji hezké léto.

Lukáš Novosad, předseda

PSALI JSME PŘED 68 LETY

Stažené číslo Lužickosrbského věstníku (pokračování)

V minulém čísle (ČLV 5-2016) jsme přinesli úvodní stranu *Lužickosrbského věstníku* z 5. března 1948, které vydalo předsednictvo SPL ještě pod vedením Vladimíra Zmeškala, ale do distribuce se již nedostalo. Čtenáři později četli číslo *Lužickosrbského věstníku* s datem 29. května, které již vyšlo v redakci Borise Michajlova. Na úvodní straně byl otištěn v březnu schválený saský lužickosrbský zákon, na druhé straně úvodník nového předsedy Ladislava Rutara se zcela jiným vyzněním.

Gen. šéf just. Dr. Ladislav Rutar

ÚVODEM

Jsem povinen všem našim čtenářům a přátelům říci několik upřímných slov.

Únorové události vyžádaly si jako všude jinde zákroku akčního výboru. I při naší Společnosti takový výbor byl utvořen a byl jsem požádán, abych se ujal předsednictví. Každá funkce přináší s sebou důležité závazky a povinnosti, čehož jsem si vědom. Bylo však nutno

jednat rychle a pokusit se naši Společnosti i jejímu časopisu dát jiný, správný směr, informovat čtenáře pravdivě a včas o historických událostech na Lužici. Rychlý spád těchto událostí učinil zřejmým, že nemůžeme naši čtenářskou obec uspokojit jen citováním zpráv zastaralých, nečasových. Musí být věnována soustavná péče nynějšímu kulturnímu vývoji lužickosrbského lidu. Přátelství k tomuto slovanskému národu nedá se pěstovat jen několika málo jednotlivci, nýbrž musíme dovést zainteresovat pro ně nejširší vrstvy pracujícího lidu našeho státu. Jen tak bude lužickosrbský lid přesvědčen o opravdovosti a upřímnosti tohoto přátelství. K těmto úkolům, které si akční výbor vytkl, bylo ovšem zapotřebí najít mladé, nadšené spolupracovníky. Mám za to, že se to podařilo, neboť u ústředním výboru zasedají pracovníci noví vedle starých, osvědčených členů Společnosti. Považuji ovšem za samozřejmé, že jak z výboru, tak z jednotlivých sekcí a odborů musí zmizet malicherné osobní spory, které jsou s to ohrozit krásné úkoly a cíle, jaké Společnost sleduje. Jsem přesvědčen, že s tímto stanoviskem bude každý člen plně souhlasit a že ústřední výbor najde plného pochopení a podpory všech členů i odborů. Ústřední výbor Společnosti, nově jmenovaný akčním výborem, bude pak moci klidně předstoupiti před valnou hromadu a složití účty ze své činnosti.

Za historické události na Lužici, o nichž jsem se zmínil, považuji jednak zákon o zajištění práv lužickosrbského lidu, odhlasovaný z podnětu sjednocené socialistické strany Německa (SED) v saském sněmu na Zelený čtvrtek dne 23. března 1948, jednak všennárodní lužickosrbský sjezd, konaný v Budyšině dne 17. dubna 1948. Jaká práva přinesl citovaný zákon srbskému lidu, dočtou se čtenáři z textu tohoto zákona, který uveřejňujeme. Také všennárodní sjezd lužickosrbského lidu v Budyšině je událostí z hlediska historického velmi významnou. Na tento sjezd šli se totiž zástupci srbského lidu nejen z Horní Lužice (země saská), ale i z Dolní Lužice (Braniborsko), promluvili na něm čelní představitelé lužickosrbského národa, zástupci saské vlády a německé strany SED a rovněž zástupci sovětských okupačních úřadů.

Všichni řečníci jasně a rozhodně prohlásili, že zákon shora uvedený nesmí zůstat jen na papíře, nýbrž musí a bude též prováděn. Byla přijata resoluce, vyzývající, aby i srbskému lidu v Dolní Lužici dostalo se co nejdříve stejného zákona zemským sněmem braniborským. Srbský lid se na tomto sjezdu rozhodl utvořit akční výbory po celém kraji a uložil jim, aby bděly nad důsledným prováděním citovaného zákona. Je zřejmé, že únorové události v Československu byly srbskému lidu v tomto směru příkladem.

Jsem svědky toho, jak řeší národnostní otázky socialismus, tak mnohými lidmi nejen na západě, ale i u nás ještě nenáviděný. Zamysleme se trochu nad postojem oficiálních vlád Německa v minulém tisíciletí k lužickosrbskému lidu a srovnajme tento postoj, zejména za nacistického Německa, se skutečností, že základních lidských a národních práv dostává se tomuto lidu z iniciativy a přičiněním německé strany SED, která našla v srbském lidu přesvědčené bojovníky proti nacismu a fašismu. Opravdový socialista nemůže a nesmí dělit národy podle kapitálové zdatnosti, velikosti kulturní dokonalosti nebo rasové méněcennosti, nýbrž musí vždy bojovat pro úplnou rovnoprávnost všech národů světa. To krásně vyřešila stalinská ústava v Sovětském svazu, nevidíme však tuto snahu v politice západních imperialistů, zejména při řešení otázek koloniálních. Proti tomu zásadu rovnoprávnosti malých i velkých národů při vzájemných vztazích zdůraznil nedávno generalissimus Stalin u příležitosti návštěvy finské vládní delegace v Moskvě.

Lužickosrbskému lidu dostává se rovnoprávnosti národní a kulturní sto let po té, kdy deklarace známého frankfurtského sněmu z roku 1848 stály jen na papíře.

Přejeme mu všichni v další činnosti mnoho zdarů a úspěchů!

(Lužickosrbský věstník 5-1948)

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, www.luzice.cz, luzice@luzice.cz, ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. Cena 30 Kč.

Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Papcunová, U Santošky 11, 150 00 Praha 5, elisapapcunova@gmail.com; zástupce vedoucí redaktorky: Jan Zdichynec, zdichy.j@seznam.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Štefan Pilát. Sazba: Martina Lapišová.

Roční předplatné: ČR 300 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.

Objednávky a stížnosti na nezasilání: Redakční rada ČLV, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1 – Malá Strana, luzice@luzice.cz, tel. 728 581 822.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.

MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.